

KS. EDWARD WASILEWSKI*

BYDGOSZCZ

OBLIGATORYJNOŚĆ UŻYWANIA TYTUŁÓW CHRYSTOLOGICZNYCH W PRZEPOWIADANIU HOMILIJNYM

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2016.035>

WPROWADZENIE

Posoborowa nauka Kościoła, mówiąc o naturze homilii, podkreśla, że w oparciu o tekst święty winne być wyłożone prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego. W przepowiadaniu homilijnym zarówno aspekt biblijny, jak i doktrynalny powinien dojść w niej do głosu. Niestety, słuchając współczesnych głosicieli homilii, można łatwo zauważyć marginalizowanie niniejszej zasady. Osobę Jezusa Chrystusa ukazuje się często jedynie w wymiarze Jego ludzkiej natury, jako naszego „brata”, „przyjaciela” czy nawet „kumpla”. Pojawiają się nawet określenia typu „Jezusek” czy „bozia”¹. Tym samym traci się z oczu Jego naturę Boską,

* Ks. dr Edward Wasilewski – wykładowca homiletyki i teologii przepowiadania w Prymasowskim Instytucie Kultury Chrześcijańskiej, Wyższym Seminarium Duchownym diecezji bydgoskiej oraz w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie; członek Stowarzyszenia Homiletów Polskich (edwasil@poczta.onet.pl).

¹ Zob. L. Szewczyk, *Co logopeda słyszy we współczesnych kazaniach? Zadania logopedy w kształceniu kaznodziejów*, w: *Profilaktyka logopedyczna w praktyce edukacyjnej*, red. N. Moćko, K. Węsierska, Katowice 2013, s. 93–104.

która wskazuje, że jest jedynym Zbawicielem świata. Współcześnie homilisci ulegają niekiedy modzie panującej w mediach, w których dominuje zabawa i sensacja. Media przyzwyczyły odbiorców, że to, co nie jest zabawne i atrakcyjne, pozbawione jest wartości. Głosiciele słowa Bożego, zwłaszcza młodzi i zafascynowani kulturą masową, próbując naśladować zachowania typowe dla mediów, używają środków, które wprowadzają podnoszą atrakcyjność wypowiedzi, niekoniecznie jednak sprzyjają poważnym i głębokim przemyśleniom². Takie przepowiadanie powoduje zanikanie języka teologicznego na rzecz języka potocznego, który w konsekwencji prowadzi do trywializacji³. Takie tendencje zdaniem Gerarda Siwka powodują „brak jasnego treściowego przesłania wypowiedzi”⁴.

Na początku niniejszego opracowania zostanie omówione pojęcie „tytuły chrystologiczne” z uwzględnieniem jego kontekstu genetyczno-doktrynalnego. Następnie zostaną przedstawione tytuły chrystologiczne występujące w przekazach patrystycznych oraz ich aplikacje do przepowiadania homilijnego.

1. KRYTERIUM PORZĄDUJĄCE TYTUŁY CHRYSOLOGICZNE

Podstawą określenia „tytuły chrystologiczne” są następujące prawdy wiary sformułowane przez *Katechizm Kościoła katolickiego*: „Jednorodzony Syn Ojca, Słowo wieczne i substancjalny Obraz Ojca, wcielił się w czasie ustalonym przez Boga: nie tracąc natury Boskiej, przyjął naturę ludzką”⁵. „Jezus Chrystus jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem w jedności swojej Osoby Boskiej; z tej racji jest On jedynym Pośrednikiem między Bogiem i ludźmi”⁶. „Jezus Chrystus ma dwie natury, Boską i ludzką, nie pomieszane, ale zjednoczone w jednej Osobie Syna Bożego”⁷.

² Por. J. Kowalski, *Siedem grzechów głównych*, „W Drodze” 6 (2009), s. 31–32.

³ Por. W. Przychyna, G. Siwek, *Język Kościoła w Polsce pod koniec drugiego tysiąclecia. Próba opisu*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (1999), s. 340.

⁴ G. Siwek, *Postmodernizm w kaznodziejstwie*, „Materiały Homiletyczne” 178 (1999), s. 5.

⁵ KKK 479.

⁶ Tamże, 480.

⁷ Tamże, 481.

Uznanie dwóch natur w jednej Osobie Chrystusa Pana logicznie pociąga za sobą konieczność zastanowienia się nad tym, jakie jest prawidłowe orzekanie o właściwościach tych natur w odniesieniu do jednej i tej samej Osoby, będącej podmiotem ich istnienia. Chodzi między innymi o ustalenie, w jakim zakresie przymioty Boże można przypisać Chrystusowi – Człowiekowi, a przymioty ludzkie Chrystusowi – Bogu. Teologia nazywa to wymianą właściwości – *communicatio idiomatum* (gr. *idios* – własny, odrębny)⁸.

Encyklopedia katolicka podaje następujące określenie tego pojęcia:

„*Communicatio idiomatum* (łac. *communicatio* – współuczestnictwo, wzajemna wymiana; gr. *idioma* – właściwość, przymiot, w sensie ontycznym złączenie właściwości ludzkich i boskich w jednej Osobie wcielonego Słowa; w sensie logicznym wzajemne orzekanie przymiotów lub właściwości ludzkich i boskich w jednym podmiocie, którym jest Osoba Syna Bożego. Podstawą obiektywną *communicatio idiomatum* jest hipostatyczna unia, dzięki której Boska Osoba Chrystusa jest przedmiotem dwóch odrębnych natur i ma właściwości zarówno jednej, jak i drugiej⁹.”

Na bazie powyższych konstatacji doktrynalnych można dopiero sformułować definicyjne określenia.

Tytuły chrystologiczne, określenia godnościowe Jezusa Chrystusa odnoszone przez Niego do siebie lub nadane Mu przez gminę pierwotną na podstawie Jego słów i czynów, całości życia, a zwłaszcza wydarzeń paschalnych, odczytanych w perspektywie zmartwychwstania Chrystusa; są wyrazem wiary Kościoła w Chrystusa, Jego Boską godność i posłannictwo, oraz wskazują na Jego transcendentną (mesjańską) świadomość¹⁰.

Do głównych tytułów chrystologicznych zaliczono określenia: Syn Człowieczy, Mesjasz, Syn Boży. Współcześnie postuluje się ich szersze zrozumienie, odnoszące się również do innych określeń Chrystusa¹¹.

⁸ J. Buxakowski, *Jezus Chrystus – Osoba i czyn*, Pelplin 2000, s. 185.

⁹ W. Łydka, *Communicatio idiomatum*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1979, t. 3, kol. 556.

¹⁰ P. Królikowski, *Tytuły chrystologiczne*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2013, t. 19, kol. 1254.

¹¹ Por. tamże.

Określenia patrystyczne, które są odnoszone do Jezusa Chrystusa, przyjmują formę pojedynczych rzeczowników, przymiotników, imiesłowów w funkcji rzeczowników lub przymiotników oraz złożzeń wielowyrzowych, będących równoważnikami zdań. W literaturze patrystycznej ich liczba jest imponująca: w *Enarrationes in Psalmos* Augustyna występuje 721 odrębnych określeń Jezusa Chrystusa, w *Sermones* Leona Wielkiego – 347, w *Expositio Evangelii secundum Lucam* Ambrożego – 241, w *Hexameron* tegoż autora – 77, w *Homiliarum in Evangelia libri duo* Grzegorza Wielkiego – 93¹². Kryterium porządkującym występującym w większości tekstów patrystycznych była historia zbawienia. Przez równorzędne określenia, imiona, tytuły i nazwy ukazywano Jezusa Chrystusa jako: Boga Odwiecznego, Syna Ojca i stwórcę wszystkiego, Słowo Wcielone i Odkupiciela oraz Boga Uwielbionego, Głowę Kościoła oraz Sędziego żywych i umarłych¹³.

W niniejszym opracowaniu za podstawę analiz zostaną wykorzystane treści Pierwszej księgi *Paidagogos* Klemensa Aleksandryjskiego, w której znajdujemy aż 140 określeń chrystologicznych. Omawiany ojciec Kościoła należy do najwybitniejszych przedstawicieli starożytnej myśli chrześcijańskiej. Klemens, żyjący na przełomie II i III wieku, twórca teologii spekulatywnej, zaliczany jest do grona czołowych teoretyków pedagogiki chrześcijańskiej¹⁴. W swoim nauczaniu podkreślał aspekt dydaktyczny, gdyż sam był kierownikiem szkoły aleksandryjskiej. Miał na uwadze potrzeby związane z nauczaniem szeroko rozumianym, ze szczególnym odniesieniem do przepowiadania homilijnego¹⁵.

Kompletny zestaw wszystkich tytułów chrystologicznych występujących u Klemensa Aleksandryjskiego sporządził. Franciszek Drączkowski w artykule *Szkic chrystologii Klemensa Aleksandryjskiego w świetle onomastyki Pierwszej księgi „Pedagoga”*¹⁶, uwzględniając określenia rzeczowniko-

¹² Zob. *Tysiąc Imion Chrystusa*, red. J. Pałucki, Lublin 1994.

¹³ Por. F. Drączkowski, *Jezus Chrystus. IV Nazwy. 2. Patrystyczne*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1997, t. 7, kol. 1353.

¹⁴ Por. F. Drączkowski, *Koncepcja wychowania chrześcijańskiego w ujęciu Klemensa Aleksandryjskiego oraz Jana Chryzostoma*, „Vox Patrum” 53–54 (2009), s. 313.

¹⁵ Por. F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin–Lublin 2009, s. 104–105.

¹⁶ F. Drączkowski, *Szkic chrystologii Klemensa Aleksandryjskiego w świetle onomastyki Pierwszej księgi „Pedagoga”*, „Vox Patrum” 6–7 (1984), s. 101–125.

we i przymiotnikowe. Należy zaznaczyć, że wspomniany autor miał na uwadze cel polemiczny dotyczący profilu chrystologicznego u Klemensa. W niniejszym opracowaniu zajmiemy się kwestią przydatności tytułów chrystologicznych we współczesnym przepowiadaniu.

2. PODSTAWOWE TYTUŁY CHRYSOLOGICZNE

Kryterium porządkującym wyżej przedstawionego zestawu tytułów chrystologicznych była, jak już wspomniano, historia zbawienia.

Zbawienie dokonało się przez Jezusa Chrystusa, będącego jedynym Zbawicielem każdego człowieka, ludzkości i świata, w mocy Ducha Świętego kontynuującego aż do paruzji Jego dzieło zbawcze; dzięki osobie wcielnego Syna Bożego i zbawczym wydarzeniom Jego życia, zwłaszcza Męce, Śmierci i Zmartwychwstaniu, zostało wysłużone przez Niego w sposób ostateczny, nieodwołalny i absolutny; jego znakiem doczesnym jest Krzyż Chrystusa; z ustanowienia Bożego ludzie mogą je osiągnąć tylko w łączności z Kościołem jako powszechnym sakramentem zbawienia, będąc jego członkami przez wiarę, życie ewangeliczne i sakramentalne oraz jedność z całą wspólnotą kościelną lub pozostając bez własnej winy jedynie w zbawczym przyporządkowaniu do niego¹⁷.

W niniejszym opracowaniu zostaną podane tylko podstawowe tytuły chrystologiczne zaczerpnięte z I księgi *Pedagoga*¹⁸, których używanie we współczesnym kaznodziejstwie jawi się nieodzownym.

2.1. BÓG

Specyficznym rysem chrystologii Klemensa jest eksponowanie, na pierwszym miejscu, Bóstwa Chrystusa, który określanany jest jako

¹⁷ E. Wójcik, *Zbawienie*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2014, t. 20, kol. 1299–1300.

¹⁸ Pragnę zaznaczyć, że istnieje nowy przekład M. Szarmacha, *Klemens Aleksandryjski, Wychowawca*, Toruń 2012. Jest on bardziej literacki, dlatego w niniejszym opracowaniu będę korzystał z przekładów starszych, ale bardziej wiernych i dosłownych.

Bóg mocny¹⁹ (*θεὸς δυνάστης*)²⁰, święty Bóg²¹ (*ἅγιος θεὸς*)²², Słowo Bóg²³ (*λόγος θεὸς*)²⁴. Wiąże się to z funkcją, jaką pełnił od stworzenia świata i nadal sprawuje. Nasz autor nie zapomina o człowieczeństwie Chrystusa, pierwszoplanowo jednak uwydatnia Jego Bóstwo. Nie poprzestaje na stwierdzeniu, że Chrystus jest Bogiem i Synem, ale uwzględnia ponadto relacje, jakie istnieją między Ojcem a Synem²⁵.

2.2. SŁOWO

Charakterystyczną cechą dla pism Klemensa jest to, że określał Chrystusa jako „Boski Logos”. *Logos* po grecku znaczy „słowo”, ale jednocześnie było to jedno z najbardziej znanych pojęć filozoficznych. *Logos* w rozumieniu Greków był jakimś pośrednikiem pomiędzy niewidzialnym, duchowym bóstwem a materialnym światem. Takim pośrednikiem jest Jezus Chrystus jako Bóg-Słowo, które dla nas stało się człowiekiem²⁶ (*θεὸς λόγος δι’ ἡμᾶς ἄνθρωπος γενόμενος*)²⁷, Słowo, które będzie cierpieć²⁸ (*λόγος πεισόμενος*)²⁹. Jan Apostoł rozpoczyna swoją Ewangelię słowami: „Na początku było Słowo, a Słowo było u Boga i Bogiem było Słowo. Ono było na początku u Boga. Wszystko przez nie się stało, a bez Niego nic się nie stało” (J 1,1–3). Wcielenie Syna, czyli Słowa Bożego, miało na celu Jego wejście w naszą historię, by się nam objawić i odsłonić wielkość

¹⁹ Klemens Aleksandryjski, *Pedagog*, przekł. T. Puton, Lublin 1977 (mnp. Biblioteka KUL 187/77), s. 63 (dalej cyt. T. Puton).

²⁰ Clement D’Alexandrie, *Le Pédagogue* I 24, 2, Sources Chrétiennes 70, Paris 1960 (dalej cyt. *Le Pédagogue*).

²¹ T. Puton, s. 90.

²² *Le Pédagogue* I 55, 2.

²³ T. Puton, s. 46.

²⁴ *Le Pédagogue* I 4, 1.

²⁵ F. Drączkowski, *Szkic chrystologii Klemensa Aleksandryjskiego w świetle onomastyki Pierwszej księgi „Pedagoga”*, s. 118.

²⁶ T. Puton, s. 64.

²⁷ *Le Pédagogue* I 24, 4.

²⁸ T. Puton, s. 84.

²⁹ *Le Pédagogue* I 47, 4.

miłości Ojca i Syna³⁰. Boski Logos jest wychowawcą najdoskonalszym i w istocie rzeczy jedynym.

2.3. SYN

Jezus jest Jednorodzonym Synem Boga, na co wskazują następujące określenia: Syn Boga³¹ (τοῦ θεοῦ υἱός)³², Chrystus Syn Boga³³ (Χριστὸς τοῦ θεοῦ υἱός)³⁴, Syn Sprawiedliwego³⁵ (υἱός τοῦ δικαίου)³⁶, Syn Stwórcy³⁷ (υἱός τοῦ δημιουργοῦ)³⁸. Nasze spotkanie z Jezusem objawia nam Boga jako Ojca, gdyż Chrystus pragnie, abyśmy znali Ojca i wiedzieli, jak bardzo nas kocha. Dokonuje się ono nie tylko na modlitwie, czyli na wymianie spojrzeń z Bogiem, ale także na wykonywaniu tego, czego oczekuje Ojciec³⁹.

2.4. ZBAWICIEL

Chrystus jest przede wszystkim Bogiem zbawiającym, zaspokajającym wszystkie potrzeby człowieka. Przez mękę i śmierć na Krzyżu wysłużył nam dostęp do prawdziwego życia. W określeniach: Słowo, które będzie cierpieć⁴⁰ (λόγος πεισόμενος)⁴¹, Ofiara⁴² (ιερείον)⁴³, Baranek, widoczna jest wiodąca idea wskazująca na Chrystusa, który lituje się nad nędzą i słabością człowieka. „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego

³⁰ Por. J. Grzywaczewski, *O miłości. Program formacji chrześcijańskiej św. Klemensa Aleksandryjskiego*, Niepokalanów 1996, s. 32.

³¹ T. Puton, s. 64.

³² *Le Pédagogue* I 24, 4.

³³ T. Puton, s. 63.

³⁴ *Le Pédagogue* I 23, 1.

³⁵ T. Puton, s. 104.

³⁶ *Le Pédagogue* I 73, 1.

³⁷ T. Puton, s. 104.

³⁸ *Le Pédagogue* I 73, 1.

³⁹ Por. E. Staniek, *Imiona Jezusa*, Kraków 2014, s. 14.

⁴⁰ T. Puton, s. 84.

⁴¹ *Le Pédagogue* I 47, 4.

⁴² T. Puton, s. 63.

⁴³ *Le Pédagogue* I 23, 1.

Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne. Albowiem Bóg nie posłał swego Syna na świat po to, aby świat potępił, ale po to, by świat został przez Niego zbawiony” (J 3,16–17).

2.5. PASTERZ

Pan Jezus powiedział o sobie: „Ja jestem dobrym pasterzem” (J 10,11). Ten obraz był bardzo znany ludziom współczesnym Chrystusowi. Izraelici to naród pasterski, trudniący się hodowlą i wypasem owiec. Aby tę prawdę mocniej zaakcentować, sięga nasz autor do następujących porównań: Piękny Pasterz⁴⁴ (*ὁ ποιμὴν ὁ καλός*)⁴⁵, Dobry Pasterz⁴⁶ (*ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν*)⁴⁷, Troskliwy Pasterz niemowląt⁴⁸ (*ὁ τῶν νηπίων κηδεμονικὸς ποιμὴν*)⁴⁹. Odpowiedzialność pasterza za owczarnię wyraża się w kilku jego powinnościach, do których należą: troska o dobry pokarm, zapewnienie dostępu do wody i troska o zagrodę, czyli miejsce odpoczynku. Najważniejszym zadaniem jawi się tutaj troska o bezpieczeństwo owiec. Kocha każdą owcę, a jeśli jakaś się zagubi, jest gotów szukać tak długo, aż ją znajdzie. Dobry pasterz jest gotów oddać swe życie, aby ocalić owce. Tak uczynił Chrystus, oddając życie za każdego człowieka⁵⁰.

2.6. PRZEWODNIK

Pasterz troszczący się o owce i prowadzący je na właściwą drogę jest zarazem ich przewodnikiem. Chrystus jest przewodnikiem i wodzem, który swoje dzieci, lud Boży i całą ludzkość, prowadzi do zbawienia. Z tego tytułu określany jest jako Niebiański Przewodnik⁵¹ (*οὐράνιος*

⁴⁴ T. Puton, s. 87.

⁴⁵ *Le Pédagogue* I 52, 2.

⁴⁶ T. Puton, s. 76.

⁴⁷ *Le Pédagogue* 37, 3.

⁴⁸ T. Puton, s. 114.

⁴⁹ *Le Pédagogue* I 84, 1.

⁵⁰ Por. E. Staniek, *Imiona Jezusa*, s. 35–36.

⁵¹ T. Puton, s. 45.

ἡγεμών)⁵², Przewodnik pobożności⁵³ (θεοσεβείας καθηγεμών)⁵⁴, Przewodnik ludu nowego (τοῦ νεου καθηγεμών)⁵⁶. Chrystus jest przewodnikiem, który wprowadza chrześcijanina w tajemnicę doskonałej miłości. Dokonuje się to we wspólnocie Kościoła⁵⁷.

2.7. LEKARZ

Pan Jezus powiedział: „Nie potrzebują lekarza zdrowi, ale ci, którzy się źle mają. Nie przyszedłem powołać do nawrócenia sprawiedliwych, lecz grzeszników” (Łk 5,31–32). W tych słowach przedstawia się nam jako lekarz. Tak też był odbierany przez tych, których uzdrawiał z różnych dolegliwości. Wskazują na to następujące określenia: Jedyny lekarz ludzkich chorób moralnych⁵⁸ (μόνος ἀνθρωπίνων ἰατρὸς τῆς ἀρρωστημάτων)⁵⁹, Lekarz całej ludzkiej natury⁶⁰ (ὁ πανακῆς ἀνθρωποτήτος ἰατρὸς)⁶¹. Należy jednak pamiętać, że inny był cel Jego misji. Miał On na uwadze przede wszystkim choroby ducha, a za najpoważniejszą chorobę uważał grzech. Tak też rozumiał to Klemens, dla którego grzech jest chorobą duszy, a chorzy to ci, którzy są uwikłani w zło. Chrystus wielokrotnie podkreślał, iż nie przyszedł do zdrowych, czyli sprawiedliwych, ale do grzeszników, chorych duchowo. Dla Jezusa najważniejszymi są zdrowie i kondycja duchowa człowieka⁶².

⁵² *Le Pédagogue* I 1, 3.

⁵³ T. Puton, s. 44.

⁵⁴ *Le Pédagogue* I 1, 1.

⁵⁵ T. Puton, s. 92.

⁵⁶ *Le Pédagogue* I 58, 1.

⁵⁷ Por. J. Grzywaczewski, *O miłości. Program formacji chrześcijańskiej św. Klementa Aleksandryjskiego*, s. 27.

⁵⁸ T. Puton, s. 48.

⁵⁹ *Le Pédagogue* I 6, 1.

⁶⁰ T. Puton, s. 48.

⁶¹ *Le Pédagogue* I 6, 2.

⁶² Por. F. Drączkowski, *Pedagogia Boża w pismach Ojców Kościoła*, „Vox Patrum” 52 (2008), s. 143.

2.8. WYCHOWAWCA

Należy zaznaczyć, że ten tytuł nie występuje w Ewangelii, ale został nadany przez tradycję. W kulturze greckiej wychowawca odgrywał wielką rolę, ponieważ jemu powierzano opiekę nad dzieckiem. Często był nim wykształcony niewolnik, który prowadził dziecko do szkoły, ale także towarzyszył w czasie nauki i zabawy. Klemens wskazuje na Chrystusa jako Wychowawcę doskonałego: Wychowawca jedyny⁶³ (*εἰς ὁ παιδαγωγός*)⁶⁴, Wychowawca dobry⁶⁵ (*ἀγαθός παιδαγωγός*)⁶⁶, Wychowawca prawdziwy⁶⁷ (*ἀληθός παιδαγωγός*)⁶⁸. Wychowawca to ten, który stoi obok i swoim słowem oraz postawą pomaga w zdobyciu umiejętności potrzebnych w życiu. Jednak możliwości wychowawcy są ograniczone zdolnościami i możliwościami samego wychowanka. Wychowawca ma za zadanie doprowadzić do pełni wolności, co łączy się ściśle z odpowiedzialnością i samodzielnością. W tym obrazie każdy człowiek może w Chrystusie doskonalić swoją wolność i opanować sztukę życia⁶⁹.

2.9. NAUCZYCIEL

Pan Jezus był traktowany jako nauczyciel. Bogaty młodzieniec zwrócił się do Niego słowami: „Nauczycielu dobry, co mam czynić, aby otrzymać życie wieczne?” (Mk 10,17). Jego misja polegała na nauczaniu, czynił to w świątyni, nad jeziorem czy przy stole. Jako Syn Ojca przekazywał pełnię objawienia. Tę funkcję obrazują następujące określenia: Jedyny Nauczyciel⁷⁰ (*μόνος διδάσκαλος*)⁷¹, Nauczyciel pedagogii⁷² (*διδάσκαλος*

⁶³ T. Puton, s. 52.

⁶⁴ *Le Pédagogue* I 10, 2.

⁶⁵ T. Puton, s. 48.

⁶⁶ *Le Pédagogue* I 6, 2.

⁶⁷ T. Puton, s. 125.

⁶⁸ *Le Pédagogue* I 97, 1.

⁶⁹ Por. E. Staniek, *Mądrość starożytnych chrześcijan*, Kraków 2007, s. 122.

⁷⁰ T. Puton, s. 65.

⁷¹ *Le Pédagogue* 25, 3.

⁷² T. Puton, s. 92.

παιδαγωγίας)⁷³. Nauczyciel to ten, który charakteryzuje się szczególnymi przymiotami. Należą do nich: znajomość prawdy, umiejętność jej przekazywania oraz znajomość procesu dorastania do prawdy. Pan Jezus jest genialnym nauczycielem ze względu na znajomość swojego warsztatu⁷⁴.

2.10. KRÓL

Chrystus jako Boski Zbawiciel jest nie tylko przewodnikiem, ale także królem, gdyż posiada władzę sądowniczą, na co wskazują następujące określenia: Chrystus Król⁷⁵ (ὁ βασιλεύς ὁ Χριστός)⁷⁶, Głowa Królewska⁷⁷ (βασιλείω κεφαλῆ)⁷⁸, Władca⁷⁹ (δεσπότης)⁸⁰. Należy jednak zaznaczyć, że Jezus na ziemi nie sięgnął po władzę, ale oznajmił, że przyjdzie powtórnie. To właśnie wtedy odsłoni swoją władzę i nagrodzi sprawiedliwych w swoim czasie⁸¹.

2.11. ŻYCIE

Chrystus jako Bóg prawdziwy jest życiem, jest jedynym źródłem i dawcą życia prawdziwego. Stąd określany jako Życie⁸² (ζωή)⁸³, Źródło tryskające życiem⁸⁴ (πηγή ζωής βρούουσα)⁸⁵ i Źródło życiodajne⁸⁶ (πηγή

⁷³ *Le Pédagogue* I 58, 1.

⁷⁴ Por. E. Wasilewski, *Warsztat kaznodziejski Pana Jezusa wzorem dla seminarijnego wychowawcy*, „Studia Bydgoskie” 7 (2013), s. 103.

⁷⁵ T. Puton, s. 56.

⁷⁶ *Le Pédagogue* I 15, 2.

⁷⁷ T. Puton, s. 62.

⁷⁸ *Le Pédagogue* I 22, 3.

⁷⁹ T. Puton, s. 114.

⁸⁰ *Le Pédagogue* I 84, 3–4.

⁸¹ Por. E. Staniek, *Imiona Jezusa*, s. 122.

⁸² T. Puton, s. 113.

⁸³ *Le Pédagogue* I 83, 3.

⁸⁴ T. Puton, s. 82.

⁸⁵ *Le Pédagogue* I 45, 2.

⁸⁶ T. Puton, s. 113.

ζωτκή)⁸⁷. Powyższe terminy są synonimami zbawienia dokonanego przez Jezusa. Jezus jest naszym życiem, ponieważ nas kocha i pragnie szczęścia każdego człowieka. Należy pamiętać, że ten dynamizm życia jest arcydziełem Boga. Ten, kto potrafi się nad nim zatrzymać i dostrzec jego bogactwo, ten odruchowo szuka jego twórcy⁸⁸.

2.12. POKARM

Boski Zbawiciel jest jedynym pokarmem, który zdolny jest zaspokoić wszelki głód człowieka. Karmi Lud Boży różnorodakim pokarmem, dlatego określany jest jako: Pokarm prawdy⁸⁹ (ή τροφή της αληθείας)⁹⁰, Chleb Boga⁹¹ (ἄρτος τοῦ θεοῦ)⁹², Pokarm duchowy ludzi dojrzałych⁹³ (τροφή πνευματική τοῖς σώφροσιν)⁹⁴. Jest to nawiązanie do wypowiedzi samego Chrystusa: „Ja jestem chlebem żywym, który zstąpił z nieba. Jeśli ktoś spożywa ten chleb, będzie żył na wieki. Chlebem, który ja dam, jest moje ciało, wydane za życie świata” (J 6,51).

3. WYKORZYSTANIE TYTUŁÓW CHRYSOLOGICZNYCH W PRZEPOWIADANIU HOMILIJNYM

Katechizm Kościoła katolickiego przypomina, że już w samym imieniu „Jezus” została określona istota misji Syna Bożego: „Jezus w języku hebrajskim oznacza «Bóg zbawia». W chwili Zwiastowania anioł Gabriel nadaje Mu jako własne imię Jezus, które wyraża zarówno Jego tożsamość, jak i posłanie”⁹⁵. Jezus Chrystus, Bóg – Człowiek jest Zbawicielem; przez Niego i w Nim realizuje się dzieło zbawienia. „Chrystus,

⁸⁷ *Le Pédagogue* I 83, 3.

⁸⁸ Por. S. Mędała, *Chrystologia Ewangelii św. Jana*, Kraków 1993, s. 167.

⁸⁹ T. Puton, s. 82.

⁹⁰ *Le Pédagogue* I 45, 2.

⁹¹ T. Puton, s. 82.

⁹² *Le Pédagogue* I 46, 2.

⁹³ T. Puton, s. 79.

⁹⁴ *Le Pédagogue* I 41, 3.

⁹⁵ KKK 430.

jedyny Pośrednik, ustanowił tu na ziemi swój Kościół święty, wspólnotę wiary, nadziei i miłości, jako organizm widzialny⁹⁶. „Chrystus «jest Głową Ciała – Kościoła» (Kol 1,18)⁹⁷. „Chrystus i Kościół tworzą więc «Całego Chrystusa» (*Christus totus*). Kościół stanowi jedno z Chrystusem⁹⁸. W Kościele Chrystusowym, z Bożego postanowienia, dopełnia się dzieło zbawienia. Katechizm, cytując wypowiedź Klemensa Aleksandryjskiego, wyraża tę prawdę w słowach: „Jak wolą Bożą jest czyn, a tym czynem jest «świat», tak Jego intencją jest zbawienie człowieka i ta intencja nazywa się Kościołem⁹⁹”.

Przez chrzest zostajemy włączeni w Kościół – Ciało Chrystusa¹⁰⁰. Wszyscy ochrzczeni powołani są do świętości¹⁰¹, do realizacji drogi doskonałości¹⁰². Tradycyjnie wyróżnia się jej trzy etapy: oczyszczenie, oświecenie i zjednoczenie¹⁰³. Ich program można ująć w skrócie w następujących punktach: oczyszczenie, czyli odrzucenie grzechu, złych przyzwyczajeń (nałogów), pożądań cielesnych, nadmiernego przywiązania do dóbr tego świata, praktykowanie ascezy; oświecenie, czyli doskonalenie cnot, udział w mądrości Chrystusa, naśladowanie dobroci Bożej; zjednoczenie, czyli dojrzałe poznanie i duchowe zrozumienie, pełne zespolenie z wolą Chrystusa, modlitwa uwielbienia, kontemplacja, świadczenie (*martyria*).

Członkowie ludu Bożego dążący do doskonałości Głowy znajdują się na różnych etapach drogi doskonalenia. Zdaniem Klemensa Aleksandryjskiego mogą oni być zaszeregowani do trzech grup, odpowiadających trzem etapom. Do pierwszej z nich należą grzesznicy o zatwardziałych sercach (*σκληροκάρδιοι*), zniewoleni przez grzech i namiętności, stąd określani jako „niewolnicy” albo „chorzy”. Do drugiej grupy należą „wierni słudzy” (*οίχεται πιστοι*), którzy porzucili grzech i namiętności i ćwiczą się w cnotach oraz pełnieniu dobra. Do trzeciej grupy – przyjaciele Chrystusa

⁹⁶ Tamże, 771.

⁹⁷ Tamże, 792.

⁹⁸ Tamże, 795.

⁹⁹ Tamże, 760.

¹⁰⁰ Por. tamże, 760.

¹⁰¹ Por. tamże, 2013.

¹⁰² Por. tamże, 2014.

¹⁰³ Por. J. Stanisławski, *Postęp duchowy*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 1989, t. 4, kol. 334–335.

(*φίλοι*), którzy przez doskonałą miłość i poznanie prawdy Objawionej upodobnili się w pełni do Chrystusa – Głowy¹⁰⁴. W zależności od potrzeby, Chrystus – Głowa jest dla swego Ciała zarówno Lekarzem (*ιατρός*), jak i Wychowawcą (*παιδαγωγός*) oraz nauczycielem (*διδάσκαλος*)¹⁰⁵. Całe działanie Chrystusa – Głowy Klemens Aleksandryjski ujmuje w kategoriach historiozbawczych. Chrystus jako Zbawca swego Ciała, swego ludu wybawia go ze wszystkich jego nieszczęść i zaradza wszystkim jego potrzebom. Jego zbawcza działalność jest jedyna i niezastąpiona: „Dlatego chorzy potrzebują Wybawcy, błąkający się Przewodnika, ślepi Dawcy światła, spragnieni Źródła życia, z którego czerpiąc, nie będziemy nigdy spragnieni, umarli Życia, owce Pasterza, dzieci Wychowawcy, cała zaś ludzkość Jezusa. Grzeszni i bez Przewodnika możemy zostać skazani na potępienie. Kiedy zostaniemy jednak oddzieleni od plew, znajdziemy się w spichlerzu Ojca”¹⁰⁶.

Obok nazw oraz imion Chrystusa, które pojawiają się w perykopach niedzielnych, homilista ma do dyspozycji szereg innych określeń synonimicznych i ekwiwalentnych, które chociaż w pewnym stopniu mogą przybliżyć „niezgłębione bogactwo Chrystusa” (Ef 3,8). Mówiąc o Chrystusie, Głowie Ciała – Kościoła, homilista może przypomnieć, kim jest Chrystus, Syn Boży, w relacji do Boga Ojca. Bóstwo Chrystusa powinno być w homiliach bardziej eksponowane i przypominane. Skupienie się jednostronne na człowieczeństwie Chrystusa grozi popadnięciem w *kryptoarianizm*. Warto bardziej wyeksponować w przepowiadaniu potrójną misję Chrystusa Głowy jako Lekarza, Wychowawcy i Nauczyciela Ludu Bożego. Chrystus jest Lekarzem swego Ciała, który leczy swój lud z chorób grzechowych i namiętności. Chrystus jest „Jedynym Lekarzem ludzkich chorób moralnych”, jest „Lekarzem całej ludzkiej natury”, „Lekarzem Wszchemogącym”, „Bogiem naszego wyzdrowienia”. Do przepowiadania warto wprowadzić niektóre tytuły chrystologiczne w oryginalnym brzmieniu łacińskim lub greckim.

¹⁰⁴ Por. Klemens Aleksandryjski, *Stromata* I 173,6; VII 5,6. 6,1.

¹⁰⁵ Por. *Le Pédagogue* I 6,1–4; 75,1; 81,1; 96,3.

¹⁰⁶ *Klemens Aleksandryjski, Wychowawca*, przekł. M. Szarmach, Toruń 2012, s. 66–67.

Podane podstawowe tytuły chrystologiczne będą mogły być wykorzystane przez homilistów z okazji różnych świąt roku liturgicznego. Dla przykładu można wymienić uroczystość Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata, obchodzoną w ostatnią niedzielę roku liturgicznego. Perykopy z lekcjonarza kierują głównie uwagę na Chrystusa Króla w cierniowej koronie, stojącego przed Piłatem (por. J 18,33–37) czy wiszącego na krzyżu (por. Łk 23,35–43). Przytoczone tytuły chrystologiczne ukazują pełniej wizję Chrystusa Króla Wszechświata w wymiarze uniwersalnym i ponadczasowym: Król chwały, Król nasz przed wiekami, Król niebios, Pan całej ziemi, Pan wszystkich królów, Władca sprawiedliwy, Król narodów, Król całej ziemi, Król wieków, Król nieśmiertelny, Król niebiańskiej Jerozolimy.

Poznanie Jezusa Chrystusa było dla św. Pawła najwyższą wartością: „I owszem, nawet wszystko uznaję za stratę ze względu na najwyższą wartość poznania Chrystusa Jezusa, Pana mojego” (Flp 3,8). *Katechizm Kościoła katolickiego*, nawiązując do powyższych słów Apostoła Narodów, kieruje pod adresem homilistów znamieny apel: „Kto został powołany do «nauczania Chrystusa», powinien zatem starać się przede wszystkim o tę «najwyższą wartość poznania Chrystusa»; trzeba zgodzić się wszystko stracić, «bylebym pozyskał Chrystusa i znalazł się w Nim przez poznanie jego: zarówno mocy Jego zmartwychwstania, jak i udziału w Jego cierpieniach, w nadziei, że upodabniając się do Jego śmierci, dojdę jakoś do pełnego powstania z martwych»” (Flp 3,8–10)¹⁰⁷. W przekazie homilijnym prawdy wiary powinny iść w parze z pięknem i dobrem, ale „nie chodzi o abstrakcyjne prawdy lub zimne sylogizmy, ponieważ przekazuje się także piękno obrazów, jakimi posługiwał się Pan, by pobudzić do praktykowania dobra”¹⁰⁸. Należy pamiętać, aby głoszone prawdy wiary ujmować zawsze w kontekście życia słuchaczy, pytając, jak one rozświetlają ich codzienność¹⁰⁹.

Przedstawiony wyżej materiał jest zaledwie częścią tych wszystkich określeń, które znajdujemy w pismach Klemensa Aleksandryjskiego. Wykorzystanie jednak chociaż tych podstawowych tytułów chrystologicznych

¹⁰⁷ KKK 428.

¹⁰⁸ Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium* 142.

¹⁰⁹ Por. W. Przyczyna, *Jak głosić prawdy wiary*, „Ateneum Kapłańskie” 140 (2003), s. 242.

w przepowiadaniu homilijnym może ustrzec głoszącego od infantylizmu, z jakim będzie traktował głoszenie osoby Jezusa Chrystusa i samych słuchaczy, którzy przychodzą, aby otrzymać pożywną strawę duchową słowa Bożego.

W wymienionych podstawowych tytułach chrystologicznych, jakie zostały zaprezentowane, odkrywamy tajemnicę miłości Boga. Ten, który pozostając bogaty w swej naturze, dla nas stał się ubogi, aby nas ubogacić i przebóstwić upadłą naturę ludzką. Tak rozumiane zníženie się Stwórcy do stworzenia podnosi wierzących do tego, co wieczne.

PODSUMOWANIE

Priorytetowym celem przepowiadania homilijnego jest ukazanie Chrystusa w pełni Jego Bóstwa i Człowieczeństwa. W jednej Boskiej Osobie Wcielonego Słowa zostały prawdziwie połączone pełne i całkowite dwie natury: Boska i ludzka. Można wyrazić nadzieję, że podane zestawy tytułów chrystologicznych, ukazujących bogactwo semantyki patrystycznej, będą mogły być wykorzystane w przepowiadaniu homilijnym z okazji różnych świąt i uroczystości roku liturgicznego. Używanie poprawnych tytułów chrystologicznych w przepowiadaniu homilijnym przyczyni się do skuteczniejszego głoszenia osoby Jezusa Chrystusa.

Streszczenie. Do Chrystusa możemy odnosić przymioty i właściwości obu natur, zarówno Boskiej, jak i ludzkiej. Na bazie tych założeń doktrynalnych ojcowie Kościoła, usiłując opisać Osobę Jezusa Chrystusa, Boga Wcielonego, utworzyli szereg nazw i terminów jedno- lub wielowyrazowych, które zwykło się oznaczać określeniem „tytuły chrystologiczne”. W oparciu o I księgę *Pedagoga* Klemensa Aleksandryjskiego zaprezentowano w niniejszej pracy podstawowe tytuły chrystologiczne w kontekście ich wykorzystania w przepowiadaniu homilijnym.

Słowa kluczowe: treści homilijne; tytuły chrystologiczne; historia zbawienia; soteriologia; eklezjologia.

Abstract. Obligation to use Christological Titles in Preaching. The virtues and properties of both divine and human natures can be referred to Christ. Following these doctrinal assumptions, the Fathers of the Church, when trying to describe the person of Jesus Christ, Incarnate God, created a number of names and terms, both single- and

multi-word ones, which are called “Christological titles”. Based on *The Paedagogus* Book I of Clement of Alexandria, this paper presents the basic Christological titles from the perspective of its use in preaching.

Keywords: homily contents; Christological titles; history of salvation; soteriology; ecclesiology.

